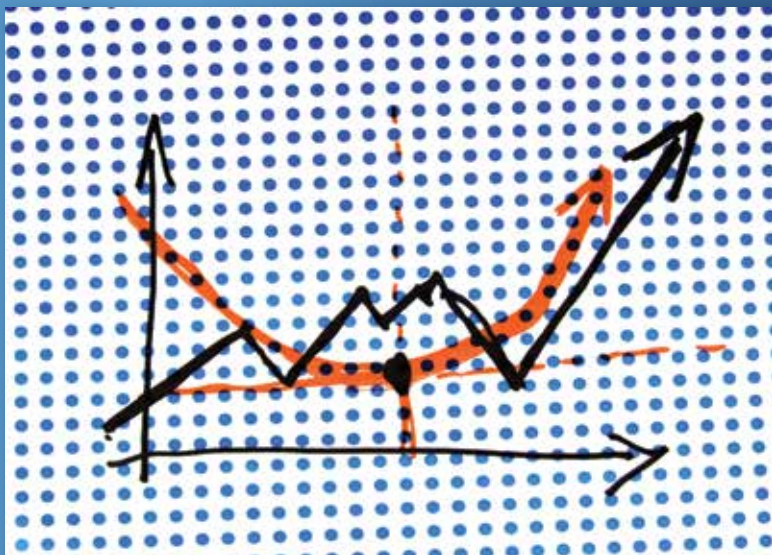

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2015 YEARBOOK

ГОДИНА 7

VOLUME VII

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015

YEARBOOK

ГОДИНА 7

VOLUME VII

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
Доц. д-р Емилија Митева-Кацарски	Emilija Miteva-Kacarski, Ph.D
Доц. д-р Благлица Колева	Blagica Koleva, Ph.D
Доц. д-р Љупчо Давчев	Ljupco Davcev, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул. „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

проф. д-р Ристе Темјановски ЖЕЛЕЗНИЧКИОТ СООБРАЌАЈ И ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ: МЕРКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ЕФИКАСЕН ТРАНСПОРТЕН СИСТЕМ	7
проф. д-р Круме Николоски РОБЕРТ ЛУКАС И ТЕОРИЈАТА НА РАЦИОНАЛНИ ОЧЕКУВАЊА	25
проф. д-р Еленица Софијанова, доц. д-р Тамара Јованов-Марјанова КОНФЛИКТНО ПАРТНЕРСТВО РЕФЛЕКТИРАНО НИЗ ОРГАНИЗАЦИСКАТА ЗРЕЛОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЕТО	33
доц. д-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Костадинка Чабулева МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА ПРЕД И ПО ГЛОБАЛНАТА ЕКОНОМСКА КРИЗА	41
доц. д-р Благоица Колева , проф. д-р Оливера Ѓорѓиева-Трајковска СПРОВЕДУВАЊЕ НА КОДЕКС НА ЕТИКА НА ИНТЕРНИТЕ РЕВИЗОРИ ВО РЕВИЗОРСКАТА ПРОФЕСИЈА	49
доц. д-р Љупчо Давчев, д-р Данче Николовска-Вратевска ВЛИЈАНИЕТО НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВРЗ ЕКОНОМСКИОТ РАСТ И ФИНАНСИСКАТА СТАБИЛНОСТ	57
доц. д-р Марија Гогова-Самоников, доц. д-р Елена Веселинова ИМПЛИКАЦИИ НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНОВАЦИИ ВРЗ БАНКАРСКИОТ СЕКТОР – ПРИМЕНА НА НОВИ ФИНАНСИСКИ ИНСТРУМЕНТИ ВО БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ	67
доц. д-р Марија Гогова-Самоников, доц. д-р Елена Веселинова ИМПЛИКАЦИИ НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНОВАЦИИ ВРЗ БАНКАРСКИОТ СЕКТОР – ПРИМЕНА НА НОВИ ФИНАНСИСКИ МЕТОДИ ВО БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ	75

м-р Наташа Стојовска, проф. д-р Трајко Мицески КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА НАТАЛИТЕТОТ ВО БАЛКАНСКИТЕ ЗЕМЈИ	83
м-р Слајана Стефанова, проф. д-р Трајко Мицески МОТИВАЦИЈАТА И ПОСТИГНУВАЊАТА	91
Горица Фотова Калевска ДЕФИНИЦИЈА НА МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА	99
Билјана Димовска СТУДИЈА ЗА ХЕЏ ФОНДОВИТЕ, КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА ЗАШТИТА ИЛИ ИНСТРУМЕНТ НА РИЗИК	109

СПРОВЕДУВАЊЕ НА КОДЕКС НА ЕТИКА НА ИНТЕРНИТЕ РЕВИЗОРИ ВО РЕВИЗОРСКАТА ПРОФЕСИЈА

доц. д-р Благоица Колева, проф. д-р Оливера Ѓорѓиева-Трајковска

Апстракт

Аналогно на професионалната регулатива во доменот на стандардите за ревизија, специфичностите во ангажманот на интерните ревизори послужиле како сериозен повод за мотивирање на членовите на Институтот на интерните ревизори (ИИА) да изработат посебен кодекс за професионална етика којшто потесно ќе се фокусира на принципите и правилата својствени за интерната ревизорска професија.

Клучни зборови: *кодекс на етика, интерните ревизори, правила, принципи, ревизија, финансиски извештаи*

IMPLEMENTATION THE ETHICS CODE OF INTERNAL AUDITORS IN THE AUDIT PROFESSION

Blagica, Koleva, Olivera, Gorgieva, Trajkovska

Abstract

Internal audit is an independent activity for giving objective assurance and advice, established in order to contribute to increasing of the value of an entity and also improvement of it's working. It helps the entity to meet it's objectives by bringing a systematic, disciplined approach for evaluation and improving the effectiveness of management risk control. From perspective of a modern point of view, the role and importance of ethics in auditing, the role and importance of ethics in auditing profession is high, as the audit records great progress and is important for the development of the companies in market oriented economies.

Key words: *ethics code, internal audit, assurance, advice, development*

1. Вовед

Кога се зборува за улогата на ревизорската етика во Република Македонија треба да се наведе дека и таа ги следи глобалните текови, и е во насока на пазарните услови на работа на македонските компании. Ревизорот во процесот на ревизија мора професионално да се однесува односно почитувајќи ги меѓународните ревизорски стандарди и Кодексот на професионална етика. За да може ревизорот да изрази мислење за реалноста и објективноста на ревидираните финансиски извештаи, тоа треба да го направи врз основа на доволно добиени, релевантни и веродостојни ревизорски докази. Покрај примената на меѓународните ревизорски стандарди треба да се потенцираат и некои други аспекти кои придонесуваат за професионализам на ревизорската професија. Тука, пред сè, треба да се спомене донесувањето на Законот за ревизија кој претставува законска рамка со кој се уредува процесот на ревизија и однесувањето на ревизорите. Примената на Кодексот на професионална етика е исто така значаен, бидејќи со него точно се дефинираат правилата и принципите на работа на ревизорот и начинот на изрзување на ревизорско мислење. Следењето на нормите за етичко однесување е составен дел од професионалното дејствување на интерните ревизори. Со прифаќањето на одговорноста за заштита на интересите на потенцијалните корисници на понудените услуги, интерната ревизија е со признаен и верификуван статус во системот на општествените вредности. Во настојувањето ефикасно да ја исполнат својата мисија, членовите на Институтот на интерните ревизори (ИИА) и овластените интерни ревизори врз волонтерска основа ги прифаќаат и доследно ги почитуваат ригорозните стандарди за професионално однесување дефинирани во Кодексот на етика (Code of Ethics) на Институтот на интерните ревизори (ИИА).

2. Примена и спроведување на кодексот на етика

Во современата ревизорска теорија и практика, Кодексот на етика на Институтот на интерните ревизори (ИИА) е синоним за квалитетно и сеопфатно регулирање на етичките норми за професионално однесување на интерните ревизори. За Кодексот е својствена универзалната примена од страна на членовите на Институтот на интерните ревизори (ИИА) и на овластените интерни ревизори. Членството во Институтот и полагањето испит за стекнување сертификат за интересен ревизор се одраз на лична желба на поединците кои врз доброволна основа ги прифаќаат обврските за самодисциплина во согласност со законите и професионалната регулатива. Примарната цел на Кодексот на етика на Институтот на интерните ревизори (ИИА) е да промовира етичка култура во интерната

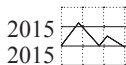

ревизорска професија. Новата дефиниција за интерната ревизија, со посебно акцентирање на улогата на интерните ревизори во вреднувањето и подобрувањето на ефективноста во управувањето со ризикот, контролата и процесот на управување, ја наметна потребата од градење норми за етичко однесување што ќе соодветствуваат со новите барања на професијата. Актуелниот Кодекс за етика на интерните ревизори опфаќа две клучни компоненти¹:

- принципи кои се релевантни за професијата и практиката на интерната ревизија,
- правила за однесување што ги опишуваат очекуваните норми на однесување од страна на интерните ревизори.

Овие правила помагаат во примена на принципите во практичните апликации и имаат цел да го предводат етичкото однесување на интерните ревизори. Стандардите за однесување прецизирани со Кодексот на етика на Институтот на интерните ревизори (ИИА) ги содржат основните принципи врз кои се темели интерната ревизорска практика. Во основа, тоа се принципите врз кои интерните ревизори секогаш треба да го засноваат своето професионално расудување. Кодексот на етика на Институтот на интерните ревизори (ИИА), заедно со Рамката за професионална практика и другите релевантни гласила на Институтот, на интерните ревизори им нуди практични упатства во спроведувањето на ревизорските услуги. Во Кодексот, поимот интересен ревизор се идентификува со член на Институтот или кандидат за професионално сертифицирање според програмата на Институтот на интерните ревизори (ИИА), како и со оној кој нуди интерни ревизорски услуги во рамките на најновата дефиниција на интерната ревизија. Обврската за доследно следење и почитување на нормите од Кодексот им е упатена на поединци и ентитети кои нудат интерни ревизорски услуги. Непочитувањето на дефинираните правила и принципи на етичко однесување од страна на членовите на Институтот и кандидатите за професионално сертифицирање на Институтот на интерните ревизори (ИИА), според Статутот на Институтот на интерните ревизори (ИИА) повлекува ригорозни санкции за прекршителите. Структурата на Кодексот на Институтот на интерните ревизори (ИИА) ја сочинуваат два клучни сегмента, и тоа: принципи и правила на етичко однесување. Карактеристично за Кодексот на етика на Институтот на интерните ревизори (ИИА) е идентичност во бројот и називите на правилата и принципите за професионално однесување на интерните ревизори. Единствената разлика се состои во формулирањето на правилата

1). Андриќ, Мирко: „Ревизија рачуноводствених исказа“, Еко прес, Београд, 2008, стр.269.

и принципите, при што првите ја даваат само глобалната рамка, додека вторите содржат подетални инструкции и помагаат во интерпретирањето на принципите во практичните апликации со намера да го водат етичкото однесување на интерните ревизори во согласност со критериумите на професијата. Принципи во рамките на Кодексот на етика на интерните ревизори се следниве:

- интегритет,
- објективност,
- доверливост,
- компетентност.

3. Интегритет и објективност

Интегритетот на интерните ревизори воспоставува доверба и на тој начин нуди основа за верување во нивното професионално расудување. Интерните ревизори во прибавувањето, оцената и објавувањето на информациите за испитуваните активности или процеси покажуваат највисоко ниво на професионална објективност. Интерните ревизори даваат избалансирани оценки за сите релевантни околности и во формирањето на мислењето не се под влијание на сопствените интереси или интересите на другите. Објективноста е многу битна за работењето на интерните ревизори. Работи кои не треба да ги реализираат интерните ревизори се²:

- не треба да учествуваат во какви било активности или релации коишто можат да влијаат или да се обидат да влијаат на нивните непристрасни оценки. Овие учества ги опфаќаат активностите или релациите коишто можат да бидат во конфликт со интересите на организацијата;
- не треба да прифатат ништо што може да влијае или да се обиде да влијае врз нивното професионално расудување; и,
- треба да ги обелоденат сите познати материјално значајни факти коишто, доколку не бидат откриени, можат да го повредат објективното известување за испитаните активности.

Врз основа на своето повеќедецениско искуство во интерната ревизорска професија, ИИА како клучни принципи за етичко професионално однесување на интерните ревизори ги издвојува: интегритетот, објективноста, доверливоста и компетентноста. Интегритетот на ревизорите е од големо значење, а тој се зголемува со правилна примена

2). Tusek, B., Zage L.: Revizija, drugo dopunjeno izdanje, Hrvatska zaednica racunovodza I finansijskih djelatnika, Zagreb 2007.pp. 169.

на професионалната етика и професионалната одговорност. Интерните ревизори работат според Кодексот на професионалната етика и морална одговорност при раководењето.

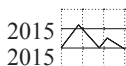
Тие ги имаат следните домени кои ги спроведуваат:

- својата работа треба да ја спроведат со чесност, внимание и одговорност;
- треба да се придржуваат на законот и своите обелоденувања треба да ги направат во согласност со законот и професијата;
- не треба намерно да бидат дел од некоја илегална активност или да се ангажираат во активности коишто ја дискредитираат интерната ревизорска професија или организацијата;
- треба да ги почитуваат етичките целини, организацијата и да придонесат за нивниот легитимитет.

4. Доверливост и компетентност

Интерните ревизори ја почитуваат вредноста и сопственоста на информациите што ги добиваат и не треба да ги обелоденуваат без соодветно овластување, освен ако не постои законска или професионална обврска да се направи тоа. Интерните ревизори применуваат знаења, вештини и искуства неопходни во спроведувањето на интерните ревизорски услуги.

Доверливоста кај интерните ревизори е од огромно значење за вистинска и точна информација. Интерните ревизори треба да бидат внимателни во користењето и заштитата на информациите барани во функција на нивните обврски. Тие не треба информациите да ги користат за лични цели или на кој било начин што е спротивен на законот или штетен за легитимитетот на етичките цели на организацијата. Интерните ревизори треба компетентноста да ја применат со ангажирање само во оние услуги за кои имаат неопходно знаење, вештина и искуство. Исто така, тие треба да ги спроведат интерните ревизорски услуги во согласност со стандардите за професионална практика на интерната ревизија. Интерните ревизори треба континуирано да ја подобруваат својата стручност, ефективност и квалитетот на своите услуги, во согласност со барањата за интегритет, објективност, доверливост и компетентност.

5. Заклучок

Врз основа на дефинираните основи од кодексот за професионално однесување на екстерните и интерните ревизори, со сигурност може да се заклучи дека, покрај бројните допирни точки во формулирањето на принципите и правилата, постојат и значителни разлики коишто се должат на специфичностите во природата и делокругот на активностите на екстерната и интерната ревизорска професија. Проучувањето на битните аспекти на професионалната етика на интерните ревизори е од посебна важност при дефинирање на улогата и значењето на професионалната етика на ревизорите во спроведувањето на ревизорскиот процес. Интерната ревизија, како и екстерната ревизија, е строго регуларна професија и се заснова на почитување на меѓународните ревизорски стандарди и Кодексот на професионално однесување. Посебно значење и примена има Кодексот на професионално однесување на ревизорите, кој произлегува од неговата важност при извршувањето на ревизијата на финансиските извештаи затоа што независното ревизорско мислење претставува базична основа за многу инвестициски одлуки. Постојат повеќе меѓународни организации кои постојано го следат и насочуваат однесувањето на ревизорите преку воведување на најразлични меѓународни стандарди и принципи од која примена ќе зависи успешноста на ревизорскиот процес.

Користена литература

- [1] Andrew, D. Chambers, Georges Selim, G. Vinten, “Internal Auditing”.
- [2] Andrič Mirko, “Interna revizija” SDK 189/93, Služba društvenog knjigovodstva Jugoslavije, Beograd, 1993.
- [3] Code of Ethics for Professional Accountants, IFAC, Handbook 1999 – Technical Pronouncements, IFAC, New York, 1996.
- [4] Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements, IFAC, New York, 2010
- [5] Hayes, .R, Schildre , . Dassen R., Wallage P.: Principles of Auditing – An International, 2007
- [6] Hayes, .R., Schildre A. Dassen R., Wallage P.: Principles of Auditing – An International Perspective, McGraw Hill Publishign Company, London, UK, 1999
- [7] Louwers, J.T., Ramsay J.R., Sinason H.D., Strawser R.J.: Auditing & Assurance Services, McGraw-Hill, New York, 2008
- [8] Messier, F.W., Glover M.S., Prawitt F.D.: Auditing Assurance, A Systematic Approach, sixth edition, McGraw-Hill, Boston.USA, 2008
- [9] Porter ,B., Simon J., Hatherly D.,: Principles of External Auditing edition, A John Wiley & Sons, UK, 2008

- [10] Rstliff, L.R., Wallace A.W., Sumners E.G., McFarland G.W., Loebbecke K.J.: Internal Auditing – Principles and Techniques, second edition, The institute of internal Auditors, Altarmonte Springs USA, 1996
- [11] Sherer, M., Turley S.: Current Issues In Auditing, Accounting & Finance Series, Paul Chapman Publishing, London, 1991
- [12] Tusek, B., Zage L.: Revizija, drugo dopunjeno izdanje, Hrvatska zaed-nica racunovodza I financijskih djelatnika, Zagreb 2007.pp. 169.
- [13] Whittington, O.R, Pany K.,: Priciples of Auditing and Other Assurance Services, McGraw-Jill, Boston USA, 2006